

ЛІТЕРАТУРА ДОБИ РАНЬОГО ВІДРОДЖЕННЯ В АНГЛІЇ

Болеслав КУЧИНСЬКИЙ (Кіровоград, Україна)

У статті коротко аналізується англійська література доби раннього відродження – творчість Джона Гауера, Уільма Ленгленда, Джефрі Чосера, Томаса Мора, Френсіса Бекона та Крістофера Марло.

Ключові слова: Ренесанс, письменники-гуманісти, поезія, прозові твори, драматургія.

The article deals with the early Renaissance English literature – creative works by John Gower, William Langland, Geoffrey Chaucer, Thomas More, Francis Bacon, and Christopher Marlowe.

Key words: Renaissance, humanist writers, poetry, prose fiction, the drama.

Говорячи про англійський Ренесанс, нерідко мають на увазі епоху Шекспіра, тобто другу половину XVI – початок XVII ст. Насправді ж культура Відродження в Англії пройшла декілька етапів і фактично охоплює значно більший період історії країни. Філософська і естетична основа гуманізму в Англії починає формуватися ще в XIV ст., насамперед у творчості „батька англійської поезії“ Джефрі Чосера (бл. 1340 – 1400) – автора уславлених „Кентерберійських оповідань“.

Криваві феодалні війни Червоної і Білої троянд і наступна гостра боротьба між католиками і протестантами загальмувала розвиток англійського гуманізму й реалістичних традицій Чосера, що знайшли справжнє визнання й розквіт лише у другій половині XVI ст.

Література англійського Ренесансу має одну характерну особливість – переважання у кожному з основних періодів розвитку гуманізму якогось певного жанру. На першому етапі (що хронологічно збігається із Столітньою війною, спустошливими епідеміями чуми та селянськими повстаннями 1381 р.) в англійській літературі переважають (у всякому разі є визначальними) лицарські й міські твори французькою мовою і продовжує розвиватися алегорична та дидактична література латинською й народною мовами. Характерними постатями тих часів були сучасники Чосера-Джон Гауер (1330-1408) та Уільям Ленгленд (бл. 1330 – бл. 1400) – яскраві представники середньовічних традицій, котрі своєрідно відтворили соціальні суперечності тодішньої англійської дійсності.

Джону Гауеру належать поеми „Зерцало роздумів“, „Сповідь закоханого“, „Глас волаючого“, та ін., де спостерігається переплетення старих куртуазних і алегоричних мотивів із зображенням різних сторін реальної дійсності. Найцікавішою з його поем є „Глас волаючого“, що являє собою відгук поета-аристократа на найважливішу подію сучасності – селянське повстання 1381 р. Поему написано в дусі середньовічного алегоричного епосу. Ватажок повсталих селян Уот Тайлер фігурує тут у вигляді Балакучої Сороки, а селянська маса – Кентського Кабана, що ним керує сам Сатана. Це свідчить, зокрема, про свідоме бажання викрити й принизити мету й дії повсталого народу.

Своєрідним антиподом Гауеру був Уільям Ленгленд, який створив видатний твір у жанрі морально-дидактичної поезії пізнього середньовіччя – алегоричну поему „Видіння про Петра-Орача“, що дійшла до нас у кількох редакціях. Написана англійською мовою, поема містила різку й сміливу критику існуючих у країні порядків, стверджувала ідею соціальної справедливості й проголошувала землеробську працю основою життя держави. Поема знайшла широкий відгук серед селянства й міських трудівників, поширюючись у масах силами проповідників – натхненників майбутнього повстання. „Видіння про Петра-Орача“ складається з одинадцяти картин, які начебто привидилися самому Ленглендові. Зображуючи величну жінку у білих шатах – алегоричну постать „святої церкви“, яка уявлялася йому такою в ідеалі, і протиставляючи їй розряжену Леді-хабарницю, котра одружилася з Оманом, Ленгленд створює вражаючу картину загальної моральної кризи й занепаду, заповнюючи її виразними постатями „семи смертних гріхів“, що переможно „сунуть“ у людський натовп. Алегоричні образи поеми відрізняються великою життєвістю й яскравістю, в них правдиво

відбито реальні риси й властивості певних соціальних типів та прошарків сучасного поетові суспільства.

У другому періоді (кінець XV – перша половина XVI ст.) в Англії процвітає вчена проза латинською мовою, виникає гурток оксфордських гуманістів, формується оригінальний жанр соціальної утопії (Томас Мор). У народному середовищі у цей час набувають великої популярності прекрасні балади про Робіна Гуда та його друзів – захисників пригноблених та принижених.

У третьому періоді гуманістична література Англії досягає свого найвищого розквіту. Він збігається у часі із царюванням королеви Єлизавети I, чия політика сприяла посиленню військової та економічної могутності країни й остаточній перемозі протестантизму, що став прапором внутрішньої й зовнішньої політики Англії. Це визначило найголовнішу особливість англійського гуманізму – майже повну відсутність інтересу до релігійних питань, які вважалися вже розв'язаними. У цей період у гуманістичній літературі Англії пишню розквіла поезія й проза, але провідною стає драматургія (трагедія, комедія, історична хроніка).

Джефрі Чосер, подібно до Великого Данте, був мислителем і художником перехідної доби. „Можна сказати, – справедливо писав І. Кошкін, – що Чосер, живучи у середні віки, випередив реалізм англійського Відродження, а свої „Кентерберійські оповідання“ писав для всіх століть“ [4:5].

Джефрі Чосер був плідним письменником – автором багатьох поем, більша частина яких до нас не дійшла. У ранній творчості він наслідував французьку лицарську поезію (віршовані послання, поема „Книга герцогині“ та ін.), був типовим придворним поетом, близьким до Гауера, писав в основному давньофранцузькою мовою – мовою придворних та феодальної англійської знаті норманського походження.

Дворазове довге перебування в Італії, де він, як гадають, особисто зустрічався з Джованні Боккаччо, сприяло формуванню гуманістичного світогляду Чосера. Внаслідок цього він пише цілий ряд творів, позначених новаторськими рисами й тенденцією до реалістичного відтворення дійсності („Пташиний парламент“, „Троїл і Кризеїда“, „Легенда про славетних жінок“ та ін.), що було прилюдією до створення знаменитих „Кентерберійських оповідань“. Останні поеми Чосера – „Минулий вік“ та „Велике хитання“ – позначені нотами меланхолії й песимізму. Ці настрої були породжені не лише особистими невдачами, а й відчуттям загальної нестабільності всього суспільного буття тодішньої Англії. До того ж, у силу історичних особливостей розвитку країни, Чосер був позбавлений животворного літературного середовища (що існувало, скажімо, у тодішній Італії), будучи фактично приреченим на творчу самотність митця, який набагато випередив свою добу.

Починаючи з поеми „Пташиний парламент“, Чосер пише народною англійською мовою, значно збагачуючи й шліфуючи її. Ця творча переорієнтація була зумовлена рядом об'єктивних причин. Друга половина XIV ст. в Англії була позначена зростанням національної самосвідомості, а звідси – й природним посиленням національної мови у розвитку культури, до того ж Чосер добре розумів, що ні латинь, ні французька мова не можуть зробити його твори здобутком широких читацьких мас; він уважно читав Данте і був цілком солідарним з ним у тому, що національні художні твори повинні створюватись народними мовами. Отже, продовжуючи роботу Джона Уїкліфа, який переклав Біблію з латині на англійську мову, Чосер по-новаторськи вдосконалює засоби виразності рідної мови, здійснює лексичний відбір і фактично виявляється справжнім творцем єдиної англійської літературної мови, в основу якої поклав лондонський діалект. Чосер був людиною широко ерудованою, його різнобічні літературні інтереси охоплювали й античну спадщину. Він добре знав Вергілія, Стація, Лукана, високо цінував Овідія; античні образи й мотиви часто зустрічаються в його творах, у чому, до речі, відбився їхній передренесансний дух з його підкресленою орієнтацією на класичні зразки.

Проте найбільшу роль у становленні Чосера як новатора англійської літератури відіграла його широка обізнаність з гуманістичною творчістю Данте, Петрарки й Боккаччо. Вплив „Божественної Комедії“ Данте відчутний у поемах „Дом слави“ та „Пташиний парламент“, у „Кентерберійських оповіданнях“, а поема Чосера „Легенда про славетних жінок“ навіяна

книгою Боккаччо „Достославні жінки“. Його ж поему „Тезейда“ Чосер поклав в основу сповіді лицаря в „Кентерберійських оповіданнях“, а новела „Грізельда“ постає там же у розповіді оксфордського студента.

Сутність цих запозичень (у літературі середніх віків та доби Відродження запозичення, переспіви, прямі наслідування попередників були дуже поширені й вважалися творчою нормою) полягала у тому, що Чосер не просто творчо засвоював окремі мотиви й сюжетні ситуації з творів своїх попередників, а внутрішньо, органічно сприймав художні досягнення й гуманістичний дух творів титанів італійської школи. При цьому Чосер вмів творчо долати владу визнаних зразків і залишатися самобутнім англійським письменником з власним світобаченням, власним художнім стилем викладу. У великій за обсягом поемі „Троїл і Крізеїда“ Чосер спирається на „Філострато“ Боккаччо, написаного великим італійцем ще у дусі середньовічних куртуазних романів. Проте він так збагатив запозичений сюжет з точки зору найтоншого психологізму, вніс в дію стільки внутрішнього драматизму, так глибоко й рельєфно змалював характери, що вийшов цілком психологічний роман у віршах, овіяний духом Ренесансу. Талант Чосера був значно ширшим від тих традицій і жанрів, в руслі яких він колись входив до літературного життя. Повною мірою це виявилось у його „Кентерберійських оповіданнях“, розпочатих наприкінці 80-х р.р. XVI ст. і остаточно так і незавершених. У повному обсязі збірка мала складатись із 120 віршованих новел, об'єднаних спеціальним прологом (Чосер встиг написати лише 23 оповідання та декілька фрагментів інших новел). Для втілення задуму Чосер обирає віршовану форму, якою володіє досконало, хоча й має намір створити масштабний твір епічного характеру. У „Кентерберійських оповіданнях“ він рішуче повертається до реального життя з усіма його контрастами. Цей зворот пов'язаний з великою спостережливістю та мудрістю видатного митця, його узагальненням життєвих явищ, пройнятих життєствердною оптимістичною тональністю, що робить книгу справжнім етапним твором англійської літератури. Книга складається з розповідей людей найрізноманітнішого віку, соціального походження й становища, які навесні прямують з передмістя Лондона до містечка Кентербері вклонитися праху св. Фоми Беккета. У дорозі вони знайомляться і приймають пропозицію енергійного господаря готелю Гаррі Бейлі (особистість історично засвідчена) розповісти кожному по дві цікаві історії, щоб скоротити час подорожі, а він бере на себе роль ведучого й судді. Цю інформацію, а також характеристики персонажів подано у прозі, та й самі розповіді не механічно з'єднані між собою. Кожен персонаж оцінюється Бейлі, а часом і ким-небудь іншим; серед оповідачів виникають кумедні суперечки, навіть чвари, з приводу черговості розповідей, бо історії, які розповідають учасники цього своєрідного конкурсу, іноді вдаряють по самолюбству оповідачів. Так, крім основної розповіді, у „Кентерберійських оповіданнях“ є ще невеликі сценки-інтермедії, під час яких відбувається жваве спілкування паломників між собою, і знаходять свій подальший психологічний розвиток намічені вже у пролозі характеристики більшості з дійових осіб. Таким чином, пролог та інтермедії-вставки становлять єдине ціле й літературне обрамлення, у межах якого й подано усі оповідання.

Історичний здобуток Чосера полягає у тому, що в „Кентерберійських оповіданнях“ він подолав схематизм та алегоричність середньовічної літератури у зображенні людини й вивів на сторінках свого твору реалістичні образи сучасників, сповнені життєвої конкретики й глибоко взаємопов'язані зі своєю епохою. Галерею чосеровських образів відкриває скромний і чесний лицар – учасник багатьох славних походів, який усім своїм аскетичним обличчям належить минулому і виглядає у натовпі паломників дещо архаїчно. З ним – веселий юнак – син, досвідчений воїн та доблесний зброєносець, що належить вже до інших часів. У його розкішному вбранні та елегантних манерах виразно проступають риси куртуазної лицарської культури. Їх супроводжує кремезний йомен (так називалися в Англії вільні від кріпаччини селяни й дрібні власники), мисливець та лісник, який не випадково тримає в руках величезний лук. Піхота, озброєна подібними луками, була найзагрозливішою силою англійського війська у війнах на континенті; ними ж були озброєні й хоробрі месники Робін Гуда. Ці подорожні не випадково показані Чосером усі разом, вони нібито уособлюють Англію часів Столітньої війни. У цьому плані дуже характерні й образи – шкіпера – вмілого моряка, а якщо, треба то й завзятого пірата, і обачливого мовчазного купця, що всі свої

справи тримає в секреті. Є тут і вчені ділки – юрист і лікар, і заможні пихаті цехові старшини – фарбувальник, тесля, ткаля (які везуть з собою персонального кухаря), і бідний, пройнятий безкорисливою любов'ю до науки й презирством до побутових благ оксфордський студент; є й нечистий на руку економ студентського подвір'я, й жалюгідний на вигляд, жорстокий і підлий мажордом знатного лорда, що обкрадає свого господаря та оббирає селян.

Особливу групу становлять образи паломників, пов'язаних із церквою і таких, що харчуються завдяки їй. Це манірна абатиса, з претензіями на світські манери й потаємним любовним жаром у серці; товстий монастирський ревізор – любитель коней, собак та соколиного полювання; це й продавець індульгенцій, що вміло наживається на людських забобонах. Їм протиставлено образ бідного сільського священика, розумного й доброго, який всіма своїми вчинками являє праведний приклад для своєї пастви, а також селянина-орача – тихого й скромного, що їде поруч із священиком і готовий прийти на допомогу будь-якому страдникові. Запам'ятовуються й яскраві реалістичні портрети пройдисвіта – мельника та життєлюбної, моторної ткалі з Бата, котра пережила п'ятьох чоловіків й збирається „захопити“ шостого. „Чудово у „Кентерберійських оповіданнях“, – писав М.І. Алексеев, – є не тільки різноманітність сюжетів і форм, що охоплюють усі жанри середньовічної літератури від грубуватого фавлю до героїчного епосу антично-середньовічного зображення, анімалістичного епосу й католицької легенди. Чудова відповідність кожного оповідання зовнішньому обличчю оповідача і всій його розповідній манері. Змінюються поетичні ритми – від улюблених Чосером в ту епоху так званих героїчних двовіршів (попарно римованих п'ятистопних ямбів) до шестирядкових та восьмирядкових строф, найвигадливішого римування й ритмічного малюнку. Навіть прозові частини твору підпорядковані особливому внутрішньому ритмові“ [1: 218].

Під пером Чосера вперше в англійській літературі постає реалістичний образ національного художнього світу. Його гуманізм полягає у прагненні зрозуміти кожного і прийняти людей такими, якими вони є. Це й визначило світове значення „Кентерберійських оповідань“.

Надзвичайно цікавим мислителем та письменником серед ранніх гуманістів Англії був Томас Мор (1478-1535), який набагато випередив свій час, був одним із родоначальників європейського утопічного соціалізму. Томас Мор мав великий літературний талант, був автором інтермедій, сатир і епіграм. Знаменні самі назви його сатиричних віршів: „Про жадобу влади“, „Воля народу дає корони й віднімає їх“ і т.н. Однак світове ім'я Мору принесла його знаменита „Золота Книга, настільки ж корисна, наскільки й кумедна, про найкращу в світі державу і про новий острів Утопію“, вперше видана латиською мовою в 1516 р. (переклад книги англійською мовою було здійснено вже після смерті Т. Мора в 1551 р.).

У жанровому відношенні „Утопія“ Т. Мора сягає творів Платона про державну структуру, елліністичних романів та середньовічних легенд про „землю обітовану“, у ній відбито і найновіші географічні відкриття, яких було у XVI ст. дуже багато. Невипадково ідеальна держава Т. Мора розташована на одному з островів Нового світу, як тоді називали Америку, а мандрівник Рафаїл Гітлодей, який про нього розповідає, виявляється супутником самого Америго Веспуччі. З нещадною різкістю та правдивістю зображає письменник на початку книги сучасну йому Англію – країну, де „вівці поїдають людей, а по дорогах тягнуться жебраки – пограбований лордами й королем люд“. Спостереження над англійською дійсністю приводить його до знаменного висновку: „Там, де тільки є приватна власність, де все вимірюється грішми, там навряд чи коли-небудь можливе правильне й успішне ведення державних справ“.

Реальній Англії з її різкими соціальними контрастами Т. Мор протиставляє неіснуючу державу-острів Утопію, де начебто побував Рафаїл Гітлодей, який захоплено розповідає про його мешканців та про тамтешню суспільну структуру. В Утопії немає приватної власності, усі мешканці займаються колективною працею, періодично міняючи свої заняття. Там існують школи для всіх, і в них теоретичне навчання поєднане з обов'язковим трудовим вихованням. Очолюють уряд Утопії виборні громадяни (їх обирають терміном на один рік); а всі найважливіші справи вирішуються на народних зборах. Своє презирство золота жителі

Утопії виявляють в тому, що з нього виготовляють лише ланцюги для злочинців та нічні горшки. Утопія не знає внутрішніх чвар і воєн, лише час від часу їй доводиться відбиватися від зовнішнього нападу, і тоді кожен громадянин стає солдатом. Життя утопійців, надзвичайно невибагливих у побуті, далеке, проте, від аскетизму – воно повнокровне й радісне, але підкоряється розумному порядку й суворим правилам суспільної моралі. Суспільство дбає про моральну чистоту підрастаючого покоління, про міцність родини; тут немає азартних ігор та інших негативних принад. Немає в Утопії і смертної кари. Той, хто вдався до злочину, стає на деякий час рабом і лише тяжкою працею та каяттям може заслужити собі прощення. Ставлення до людини з боку суспільства, її становище в ньому цілковито залежить від її особистих якостей, причому кожен працює відповідно до своїх здібностей, а розподіл суспільної продукції відбувається за потребою.

Найбільшою постаттю гуманістичної філософії і видатним англійським прозаїком був Френсіс Бекон – один з основоположників нової, матеріалістичної теорії наукового пізнання.

В історії філософської думки Бекону належить особливе місце, адже його матеріалістичне вчення, що завершило собою розвиток філософії доби Відродження, відкриває й новий етап її еволюції в Європі. Головним твором Бекона є „Новий Органон“ (1620), в якому ведеться принципова полеміка з „Органом“ Арістотеля, котрий справив величезний вплив на формування принципів самої мети пізнання світу у європейських філософів середньовіччя.

Велике місце в діяльності Бекона посідала літературна творчість, тісно пов'язана з його філософськими поглядами, що являє собою й вагомий внесок до англійської прози. Його перу належать книги „Велике поневолення науки“ (1620), „Історія правління короля Генріха VIII“ та „Історія Англії“, в яких Бекон виступає не тільки як талановитий історик, а й як блискучий майстер літературного портрету позначеного рисами психологізму. Особлива роль у літературній спадщині Бекона належить його „Дослідам та настановам“ (1597), продовженням яких є книги „Мудрість давніх“ (1609-1623) та „Вислови“ (1625), а частково й незавершений утопічний роман „Нова Атлантида“ (1624). „Досліди“ Бекона ознаменували собою появу в англійській літературі, на підставі зразка, створеного Монтенеем, жанру стислих есе, що згодом завоювали широку популярність у всіх західноєвропейських літературах. У них у формі нарисів та нотаток Бекон демонструє свої погляди з різних проблем філософії, моралі, суспільного життя й державності, виступає як мислитель, що прагне крізь окремі деталі й фрагменти зрозуміти загальну картину буття. Є тут і роздуми про дружбу, істину, подорожі, садівництво та багато інших речей.

При цьому Бекон не наслідую механічно однойменний твір Монтеня, залишаючись самобутнім і оригінальним. Він стоїть на позиціях тверезого розуму, протиставляючи цей метод відірваній від реальності споглядальній абстракції. „Досліди“ сповнені почуття міри, необхідної у всіх сферах життя. Фактично вони є відбиттям так званої внутрішньої біографії великого філософа, бо в них завжди присутній дух і розвиток саме його розуміння світу.

У романі – утопії „Нова Атлантида“ Бекон звертається до літературної традиції Томаса Мора. Його герой, так само як Гіглодей в „Утопії“, долає моря й океани і потрапляє на невідомий острів, де під керівництвом мудрого законодавця розквітає щасливе й досконале суспільство. У центрі острова розташовано „Будинок Соломона“ – величний науковий комплекс, діяльність якого визначає всі сторони життя Нової Атлантиди. „Метою нашої установи, – пояснює подорожньому один з керівників держави, – є дослідження причин і таємничих рушійних сил речей та розширення влади людини над ними з тим, щоб вплинути на ці різні речі“. Вчені, які живуть на острові, часто експериментують і глибоко втручаються у закони живої та неживої природи, керують нею, створюють нові речовини, продовжують життя людини. На думку Бекона, науковий прогрес є головним рушійним фактором прогресу суспільного.

У романі з геніальною прозорливістю передбачено чимало майбутніх наукових відкриттів. Проте у своїх соціальних поглядах Бекон не піднімається до гуманістичних висот Томаса Мора. Його модель ідеального суспільства несе в собі ідею технократичного державного устрою, де духовні людські цінності поступаються місцем безкінечному процесові накопичення наукових знань як самоцілі. Крім реалістичного розуміння Беконем

ролі науки у суспільстві в його „Новій Атлантиді негативно відбилася й епоха кризи гуманізму Відродження і переможної ходи буржуазних суспільних відносин в Англії.

Найціннішим у романі Бекона є його натхненна переконаність у безмежних можливостях науки й творчих сил людини. Найбільшою заслугою Бекона є, мабуть, наукова критика схоластичного методу та рабської залежності від авторитету античності. Для подальшого прогресивного розвитку Бекон пропонує відмовитись від усіляких штампів та догм, відкинути усі забобони, у всьому спиратися на досліди та дані точних наук. Незважаючи на всю свою внутрішню суперечливість, філософське вчення Бекона було гідним завершенням еволюції англійської гуманістичної думки доби Відродження.

Наймасовішим видом мистецтва у добу Відродження в Англії був театр, який не випадково дістав назву демократичного парламенту XVI століття. У ті часи театр в Англії був доступний всім, його відвідували як найвища знать, так і представники низів суспільства.

Безпосереднім попередником Шекспіра й найбільшим драматургом з гуртка університетських умів був Крістофер Марло (1564-1593) – професійний актор і драматург. К. Марло був сміливим мислителем, атеїстом і республіканцем. Це привернуло до нього увагу таємної поліції королеви Єлизавети I, і Марло було вбито під час спровокованої бійки у таверні. Герої трагедій Марло („Тамерлан Великий“, „Доктор Фауст“, „Мальтійський єврей“, „Едуард II“), що прагнуть необмеженої волі, завжди вступають у титанічний двобій з релігійною або становою мораллю середньовічного суспільства, і, хоча вони нерідко зазнають поразки, їхня боротьба є рішучим та сміливим викликом усьому віджилому, усім застарілим традиціям феодального світу.

Світогляд Марло, його атеїзм, його політичне вольнодумство у поєднанні з шаленою хоробрістю, з гарячковістю у висловленні своїх думок та з величезним поетичним талантом різко виділяють його на тлі всіх інших попередників Шекспіра [2: 260].

У своїй першій трагедії – „Тамерлан Великий“ Марло зображує знаменитого середньоазійського завойовника, який піднявся на вершину влади завдяки величезній силі волі та фантастичному переконанню, що саме йому самим небом судилося така доля. Марло надає Тамерланові властивостей надлюдини: це ідеальна титанічна особистість, як уявляв її собі багато хто з гуманістів. Він наділений гострим розумом та нездоланною волею, жадобою знань, він цінує науки й мистецтво, здатний подолати будь-які перешкоди для досягнення своєї мети.

У другій трагедії – „Доктор Фауст“ (1588), розповідаючи про знаменитого героя німецьких народних книг – мага й кудесника Фауста, Марло поглиблює й розширює основну тему першої п'єси, створюючи полум'яний діферамб науковим пошукам, прагненням людини піднятися силою свого розуму над силами природи. Фауст Марло наділений тими ж титанічними властивостями, що й Тамерлан. Якщо Йоганн Шпіс видав свою книгу про Фауста як „попередження усім безбожним та нахабним людям“, то Марло ставиться до свого героя з очевидною симпатією. Він, звичайно ж, не міг відверто виправдати „союз Фауста із сатаною“, бо в такому разі йому б ніколи не пощастило реалізувати свою трагедію на сцені, проте він надає своєму героєві благородного й привабливого обличчя, намагаючись довести, що Фауст загинув з високих міркувань.

Герої третьої драми Марло – єврей Варрава сповнений жадоби накопичення величезних багатств з метою досягнення влади, а головне – здійснення помсти Ордену мальтійських лицарів за особисті образи, а також за знуцання над усією нацією, до якої він належить. Він намагається помститися мальтійським лицарям за допомогою турків – їхніх одвічних ворогів, але усі його підступні наміри й інтриги кінчаються крахом: він сам гине у величезному чані з киплячим маслом, де мав намір зварити соїх ворогів.

Ця п'єса, – писав Р.М. Самарін, – одна з найбезпросвітніших трагедій лиходійства: розум і пристрасті Варрави, його хитрощі та обдарованість дипломата обертаються проти нього самого, роблять його жертвою влаштованої ним самим негідної й кривавої боротьби [3].

Остання із звершених трагедій Марло розповідає про долю англійського короля Едуарда II – особистість патологічну й нікчемну; за своїм ідейним звучанням ця п'єса поступається трьом попереднім, але у суто художньому плані вона є найдосконалішим з його творів. П'ята п'єса Марло „Паризька різанина“ присвячена сумній пам'яті Варфоломіївської ночі, дійшла

до нас у спотвореному, так званому піратському виданні, а трагедія „Дідона“ взагалі була дописана за нотатками Марло його другом Томасом Нешем.

К. Марло не тільки створив високі зразки англійської гуманістичної драми, а й значно сприяв розвитку літературної мови.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алексеев М.И. Литература средневековой Англии и Шотландии. – М., 1984.
2. Дживлетов А., Боядишев Г. История западноевропейского театра. – М.; Л., 1941.
3. История всемирной литературы. / (гл. ред Г.П.Бердников). – М.: Наука, 1985. – Т.3.
4. Кошкин И. Джефри Чосер // Чосер Дж. Кентерберийские рассказы. – М.: Художественная литература, 1973. – (БВЛ. Т. 30).
5. Прокаев Ф.І, Кучинський Б.В., Булаховська Ю.Л., Долганов І.В. Зарубіжна література ранніх епох. – К.: Вища школа, 1994. – 405 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Болеслав Кучинський – доктор філософії, професор, завідувач кафедри германської філології Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: всесвітня література, германістика.